

Innholdsoversikt

KAPITTEL 1 Innledning.....	19
KAPITTEL 2 Påtalespørsmål og påtaleavgjørelser	59
KAPITTEL 3 Organisatoriske rammer.....	81
KAPITTEL 4 Grunnleggende prinsipper av betydning for påtalemyndighetens virksomhet.....	133
KAPITTEL 5 Påtalemyndighetens grunnleggende ansvar og forpliktelser	151
KAPITTEL 6 Forholdet mellom de ulike påtalenivåene – påtalekompetansen	183
KAPITTEL 7 Forholdet mellom de ulike påtalenivåene – instruksjons- og omgjøringsmyndigheten, klage og delegasjon.....	275
KAPITTEL 8 Noen grunnleggende krav til påtaleutøvelse og til påtalemyndighetens tjenestepersonell.....	313
KAPITTEL 9 Iverksetting og avslutning av etterforsking. Beslutningsansvar og ledelse	407

Innholdsfortegnelse

Forord til 3. utgave	5
KAPITTEL 1 Innledning	19
1 Offentlig påtalerett og påtalemyndighet	19
2 Oversikt over påtalemyndighetens roller og oppgaver i strafferettssystemet	21
2.1 Etatens samfunnsoppdrag, hovedmål og hovedoppgaver	21
2.2 Påtalemyndigheten har straffeforfølgningsinitiativet og ansvaret for etterforskingen	25
2.3 Påtalemyndigheten avgjør påtalespørsmålet etter avsluttet etterforskning	26
2.4 Påtalemyndigheten møter i retten som part (aktor)	26
2.5 Påtalemyndigheten og straffefullbyrding	27
2.6 Påtalemyndigheten faglederrolle	28
2.7 Påtalemyndighetens oppgaver utenfor straffesakene	31
3 Påtalemyndighetens funksjonelle betydning i strafferettssystemet ...	34
4 Påtalerettens kilder	36
4.1 Overordnede rettslige normer – Grunnloven og menneskerettighetene	36
4.2 Straffeprosessloven og påtaleinstruksen	37
4.3 Politiregisterloven og politiregisterforskriften	41
4.4 Forvaltningsrettens betydning som rettskilde	42
4.5 Regler for god påtaleskikk, codes of ethics and conduct mv.	47
4.5.1 <i>Internasjonal regulering og standarder</i>	47
4.5.2 <i>Nasjonal regulering</i>	48
4.6 Påtalemyndighetens instrukser, direktiv og påtalepraksis	50
4.7 Juridisk litteratur, utredninger mv.	55
4.8 Noen metodiske spørsmål	56

KAPITTEL 2	Påtalespørsmål og påtaleavgjørelser	59
1	Innledning	59
2	Påtalespørsmål og påtalevedtak – begrepsbruk og innhold	60
3	Positive og negative påtaleavgjørelser	64
4	Beslutningsformens rettslige betydning	67
4.1	Oversikt	67
4.2	Beviskravet og bevisvurdering ved de positive påtalevedtak	69
5	Særlig om påtaleavgjørelser basert på skjønnsmessige vurderinger ..	75
5.1	Skjønn ved håndheving av straffelovgivningen	75
5.2	Tvangsmiddelskjønn	75
5.3	Påtalemyndighetens rettsanvendelsesskjønn	76
5.4	Reaksjonsskjønn	78
5.5	Rettsmiddelskjønn	79
KAPITTEL 3	Organisatoriske rammer	81
1	Hovedtrekk i utviklingen av den offentlige påtalemyndighet	81
1.1	Den eldre justisforvaltningen og opprettelsen av en særskilt påtalemyndighet	81
1.2	Noen hovedtrekk i nyere tid	84
2	Påtalemyndighetens uavhengighet	86
2.1	Straffeprosessloven § 55 første ledd	86
2.2	Nærmere om uavhengighetsprinsippets rettsvirkninger	90
2.3	Behovet for kontroll med den uavhengige påtalemyndighet	94
3	Forholdet mellom påtalemyndigheten og domstolene – anklageprinsippet	97
3.1	Anklageprinsippet som organisatorisk og funksjonell ramme	97
3.2	Anklageprinsippet som kompetansebegrensning for retten	99
3.3	Rettlig prøving av positive påtalevedtak	103
3.4	Rettlig prøving av henleggelsesbeslutninger	110
4	Påtalemyndighetens hierarki, personell og virksomhetsområde	112
4.1	Oversikt og rettsgrunnlag	112
4.2	Påtalemyndigheten i politiet	114
4.3	Statsadvokatembetene	117
4.3.1	Oversikt	117
4.3.2	De regionale statsadvokatembetene	118
4.3.3	ØKOKRIM	119
4.3.4	Det nasjonale statsadvokatembetet. Kripos og PST	121
4.4	Riksadvokaten	123

4.5	Andre offentlige etater med påtalemyndighet	124
4.5.1	<i>Spesialenheten for politisaker</i>	124
4.5.2	<i>Generaladvokaten og krigsadvokatene</i>	126
4.5.3	<i>Andre offentlige organer med begrenset påtalemyndighet</i>	129
4.6	Eurojust (Det europeiske påtalesamarbeidet)	130
KAPITTEL 4 Grunnleggende prinsipper av betydning for påtalemyndighetens virksomhet		133
1	Påtalerettslige prinsipper og andre grunnleggende krav til påtaleutøvelsen	133
2	Statsanklage- og anklageprinsippet	134
3	Legalitetsprinsippet og opportunitetsprinsippet.....	136
3.1	Den absolutte og den relative etterforskings- og påtaleplikten.....	136
3.2	De opportunitetsforankrede plikt- og kompetansereglene i norsk påtalerett	140
3.2.1	<i>Straffeforfolgningspresumsjonen</i>	140
3.2.2	<i>Den relative etterforskingsplikten – strpl. § 224</i>	141
3.2.3	<i>Nærmere om henleggelsesadgangen etter strpl. § 62 a tredje ledd</i> ...	141
3.2.4	<i>Påtaleunnlatelse – strpl. §§ 69 og 70</i>	143
3.2.5	<i>Et ulovfestet opportunitetsprinsipp som rekker lenger?</i>	144
4	Prinsippet om en forsvarlig saksbehandling	145
KAPITTEL 5 Påtalemyndighetens grunnleggende ansvar og forpliktelser		151
1	Innledning	151
2	Påtalemyndigheten som ressursforvalter. Prioriteringsansvaret	151
2.1	Samfunnsansvar – rett og plikt til å prioritere	151
2.2	Prioriteringsansvar og prioriterte saker	153
2.3	Prioriteringsavgjørelser og behovet for fleksibilitet.....	160
3	Påtalemyndighetens legalitetskontroll med straffesaksbehandlingen	161
4	Påtalemyndigheten som beskytter av grunnleggende menneskerettigheter	165
4.1	Innledning – tre pliktsituasjoner.....	165
4.2	Straffeforfolgningspliktenes rettslige forankring.....	169
4.3	Positive plikter av særlig betydning for påtalemyndigheten	170
4.3.1	<i>Ulike sider ved straffeforfølgingen</i>	170
4.3.2	<i>Nærmere om kravet til «effective investigation»</i>	173
4.3.3	<i>Nærmere om straffbare forhold som aktualiserer straffeforfolgningsplikter etter EMK</i>	177

KAPITTEL 6 Forholdet mellom de ulike påtalenivåene – påtalekompetansen	183
1 Innledning. Ulike rettsvirkninger av påtalehierarkiet	183
2 Oversendelser og annen kommunikasjon mellom de ulike nivåene i påtalemyndigheten	184
3 Påtalemyndighetens stedlige kompetanse og straffesakenes fordeling	188
3.1 Hovedreglene	188
3.2 Unntak og adgangen til å fravike instruksens hovedregler	191
4 Påtalekompetansens fordeling mellom de ulike påtalenivåer	192
4.1 Utgangspunkt og hovedregler	192
4.2 Ulike hensyn av betydning for kompetansefordelingen	194
4.3 Det generelle utviklingstrekk – utstrakt delegering av påtalekompetanse til politiet	197
4.4 Den videre fremstillingen	200
5 Fordelingen av kompetansen til å avgjøre tiltalespørsmålet og andre positive påtalevedtak	200
5.1 Noen fellesspørsmål	200
5.1.1 <i>Hovedregel – avgjørelsesmyndigheten for de positive påtalevedtakene</i>	200
5.1.2 <i>Strafferammens betydning for tiltalekompetansen – noen fellesspørsmål</i>	202
5.1.2.1 <i>Allment</i>	202
5.1.2.2 <i>Forhøyet strafferamme ved særdeles skjerpende omstendigheter</i>	203
5.1.2.3 <i>Forhøyet strafferamme ved grov overtredelse</i>	205
5.1.2.4 <i>En annen løsning kan følge av loven eller forarbeidene ...</i>	206
5.1.2.5 <i>Oppsummering</i>	208
5.2 Riksadvokaten – strpl. § 65	208
5.2.1 <i>Innledning</i>	208
5.2.2 <i>Lovbrudd med strafferamme inntil 30 år – strpl. § 65 nr. 1</i>	209
5.2.2.1 <i>Hovedregel og unntak</i>	209
5.2.2.2 <i>Nærmere om beregning av strafferammen «inntil 30 år»</i>	210
5.2.3 <i>Lovbrudd med strafferamme inntil 21 år – strpl. § 65 nr. 2</i>	212
5.2.3.1 <i>Hovedregel og unntak</i>	212
5.2.3.2 <i>Nærmere om beregningen av strafferammen «inntil 21 år»</i>	213
5.2.3.3 <i>Tiltalekompetansen i «21-årssakene» kan delegeres til statsadvokatene</i>	214
5.2.4 <i>Påtalekompetanse etter visse straffebestemmelser – strpl. § 65 nr. 3</i>	216

5.2.5	<i>Lovbrudd i tjeneste av embets- eller tjenestemenn tilstatt av Kongen – strpl. § 65 nr. 4</i>	218
5.2.6	<i>Lovbrudd begått på en bestemt måte; ved trykt skrift og i kringkasting – strpl. § 65 nr. 5</i>	219
5.2.7	<i>Saker mot utlending som ikke er bosatt i Norge – strpl. § 65 nr. 6...</i>	220
5.3	<i>Statsadvokatene – strpl. § 66</i>	222
5.4	<i>Politimesteren og påtalemyndigheten i politiet – strpl. § 67 andre ledd.....</i>	225
5.4.1	<i>Innledning</i>	225
5.4.2	<i>Politiets generelle tiltalekompetanse i «ettårssakene» – bokstav a ...</i>	226
5.4.2.1	<i>Hovedregel og unntak.....</i>	226
5.4.2.2	<i>Hva er en «ettårssak»? Beregningen av strafferammen....</i>	228
5.4.2.3	<i>Nærmere om hvilke straffebestemmelser som omfattes av strpl. § 67 andre ledd bokstav a</i>	231
5.4.3	<i>Politiets kompetanse etter særlige bestemmelser i strl. 2005 – bokstav b</i>	235
5.4.4	<i>Politiets kompetanse ved overtredelse av spesiallovgivningen – bokstav c.....</i>	237
5.4.5	<i>Særlig om strpl. § 67 andre ledd bokstav a, b og c – og forholdet til strl. § 79 bokstav c</i>	239
5.4.6	<i>Delegeret påtalekompetanse til påtalemyndigheten i politiet.....</i>	240
5.4.6.1	<i>Generell delegasjon etter riksadvokatens retningslinjer ...</i>	240
5.4.6.2	<i>Delegasjon fra statsadvokatene i den enkelte sak</i>	242
5.5	<i>Sakskompleks som omfatter flere lovbrudd hvor både politiet og høyere påtalemyndighet har tiltalekompetansen</i>	244
5.6	<i>Rettsvirkninger ved manglende tiltalekompetanse</i>	247
5.7	<i>Instruksfestede regler som begrenser lovens kompetanseregler</i>	251
5.7.1	<i>«Særlig stor allmenn interesse» – påt.instr. §§ 22-2 og 22-3</i>	251
5.7.2	<i>Andre instruksfestede foreleggelsesplikter gitt i instruks, rundskriv og direktiver</i>	252
5.7.3	<i>Rettsvirkningen ved brudd på instruks og direktiv</i>	253
6	Kompetansen til å beslutte rettsmidler	253
6.1	<i>Innledning og oversikt.....</i>	253
6.2	<i>Særlig om anke over dommer</i>	254
7	Henleggelseskompentansen	258
7.1	<i>Rettsgrunnlag og hovedregel – strpl. § 67 første ledd 2. pkt.....</i>	258
7.2	<i>Rettsvirkninger ved overskridelser av henleggelseskompentansen ...</i>	261
8	Forholdet mellom politi- og påtalemyndighet og polisiære beslutninger og påtalemessige beslutninger	262
8.1	<i>Det tosporede systemet / det dobbelte underordningsforholdet</i>	262

8.2	Nærmere om grensen mellom straffeforfølging og andre politioppgaver.....	263
8.3	Polititjenestepersonells adgang til å avgjøre straffbare forhold.....	269
8.3.1	<i>Innledning</i>	269
8.3.2	<i>Forenklede forelegg</i>	269
8.3.3	<i>Straffbare forhold «opp gjort på stedet» (OPS)</i>	270
KAPITTEL 7 Forholdet mellom de ulike påtalenivåene - instruksjons- og omgjøringsmyndigheten, klage og delegasjon		275
1	Innledning	275
2	Instruksjons- og direktivmyndigheten	276
2.1	Oversikt og rettslig forankring.....	276
2.2	Overordnet påtalemyndighets instruksjons- og direktivmyndighet	277
2.3	Instruksjons- og direktivmyndighet internt på samme påtalenivå ..	280
2.3.1	<i>Rettsgrunnlag og rammer for instruksjon</i>	280
2.3.2	<i>Nærmere om forholdet mellom politimesteren og politjuristene</i>	283
2.3.3	<i>Førstestatsadvokaten og statsadvokatene</i>	286
3	Overprøvings- og omgjøringsmyndigheten	289
3.1	Innledning	289
3.2	Klageadgang og klagerett. Utgangspunkt og rettslig forankring....	289
3.3	Klageretten etter strpl. § 59 a	291
3.3.1	<i>Påtaleavgjørelser som kan påklages etter strpl. § 59 a</i>	291
3.3.2	<i>Begrensninger som avskjærer klagerett for enkelte påtalevedtak</i>	292
3.3.3	<i>Hvem har klagerett</i>	294
3.3.4	<i>Klagefrist og klagebehandlingen mv.</i>	294
3.3.5	<i>Klageadgang over andre påtaleavgjørelser</i>	297
3.4	Adgangen til å omgjøre og gjenoppta en henlagt straffesak	298
3.4.1	<i>Hovedreglene og strpl. §§ 74–75</i>	298
3.4.2	<i>Omgjøringsadgangen etter strpl. § 75 andre ledd</i>	302
3.4.3	<i>Omgjøring av en innstilt straffeforfølging og forbudet mot gjentatt straffeforfølging i EMK TP 7 artikkel 4</i>	303
3.5	Kort om omgjøring av forelegg og påtaleunnlatelser.....	306
4	Delegasjon av påtalekompetanse	307
4.1	Hovedregel og utgangspunkt.....	307
4.2	Aktorkompetansen og delegering av aktorat.....	308
4.2.1	<i>Hovedreglene</i>	308
4.2.2	<i>Delegering av aktorat</i>	310
4.3	Delegering av kompetanse til andre lands myndigheter	311

KAPITTEL 8 Noen grunnleggende krav til påtaleutøvelse og til påtalemyndighetens tjenestepersonell	313
1 Innledning	313
2 Påtalemyndighetens plikt til lojalitet overfor lovgiver og domstolene	314
2.1 Noen utgangspunkter	314
2.2 Lojalitet til lovgivers kriminaliseringsvurdering	314
2.3 Lojalitetsplikt til lovgivers intensjon for håndhevingspraksis	316
2.4 Lojalitet overfor prosessuelle rettigheter	317
2.5 Lojalitet overfor domstolene	318
3 Påtalemyndighetens objektivitetsplikt	320
3.1 Overordnede utgangspunkter	320
3.2 Nærmere om objektivitetskravets innhold og rettslige forankring ..	322
3.3 Objektivitetspliktens innhold på ulike stadier av straffesaksbehandlingen	324
3.3.1 <i>Allment</i>	324
3.3.2 <i>Forut for og ved innledning av etterforskingen</i>	325
3.3.3 <i>Under etterforskingen</i>	327
3.3.4 <i>Objektivitet ved vurdering av etterforskingsmaterialet på påtalestadiet. Forholdet til beviskravet</i>	330
3.3.5 <i>Objektivitetskrav og uskyldspresumsjonen ved uttalelser og i begrunnelser for påtalevedtak</i>	332
3.3.6 <i>Objektivitetskrav forut for og under iretteføringen</i>	335
3.3.7 <i>Objektivitetsplikt også etter dom</i>	339
4 Habilitetskrav til påtalemyndigheten	340
4.1 Innledning	340
4.2 Habilitetsreglene anvendelsesområde	341
4.3 Inabilitetsgrunnene – strpl. § 60	342
4.3.1 <i>Inabilitet basert på kriteriene i domstollovens regler</i>	342
4.3.2 <i>Inabilitet på grunn av «særegne forhold»</i>	343
4.3.3 <i>Avleddet inabilitet – strpl. § 60 andre ledd</i>	348
4.4 Noen eksempler fra rettspraksis om «særegne forhold»	351
4.5 Rettsvirkningene av inabilitet	355
5 Krav til likebehandling	359
5.1 Innledning og rettslige utgangspunkter	359
5.2 Grunner til ulik praksis og forskjellsbehandling	362
5.3 Noen eksempler fra rettspraksis	363
5.3.1 <i>Prinsippavgjørelsen i Rt. 1976 s. 652</i>	363
5.3.2 <i>Individuell vurdering</i>	366

5.3.3	<i>Påtalemyndighetens adgang til personutvelgelse</i>	367
5.4	Kort om likebehandling ved etterforskning og henleggelsesbeslutninger	368
6	Påtalemyndighetens taushetsplikt og adgangen til å utveksle informasjon	369
6.1	Innledning. Taushetspliktens innhold	369
6.1.1	<i>Regulering av ulike kryssende hensyn</i>	369
6.1.2	<i>Taushetsplikten og dens innhold</i>	371
6.2	De viktigste unntakene fra taushetsplikten ved behandling av straffesak – kommunikasjonsrett	375
6.2.1	<i>Allment om utlevering av opplysninger</i>	375
6.2.2	<i>Politiregisterloven § 24 – når det ikke er behov for beskyttelse</i>	376
6.2.3	<i>Politiregisterloven § 26 – til bruk i straffesaksbehandlingen</i>	377
6.2.4	<i>Politiregisterloven § 25 – sakens parter, fornærmede mv</i>	379
6.3	Tilgang til og utveksling av opplysninger til andre «i deres interesse»	379
6.3.1	<i>Utlevering til andre offentlige organer</i>	379
6.3.2	<i>Utlevering til private</i>	380
6.4	Særlig om informasjon til allmennheten i straffesak	380
6.4.1	<i>Innledning</i>	380
6.4.2	<i>Allmennheten og pressens innsynsrett</i>	382
6.4.3	<i>Påtalemyndighetens meddelelser</i>	383
7	Dokumentinnsyn	386
7.1	Oversikt	386
7.2	Reglene om mistenkte og siktedes rett til dokumentinnsyn	387
7.2.1	<i>Sakens «dokumenter»/sakens «opplysninger»</i>	387
7.2.2	<i>«Sakens» dokumenter</i>	391
7.2.3	<i>Kort om innsynsbegrensninger under etterforskningen</i>	392
8	Påtalemyndighetens adgang til å forhandle om straffekravet, den prosessuelle håndteringen av saken og straffereaksjonen («plea bargaining»)	394
8.1	Problemstilling og noen utgangspunkter	394
8.2	Kryssende hensyn	395
8.3	Hvilke løfter kan påtalemyndigheten gi?	398
8.3.1	<i>Løfter knyttet til påtalespørsmålet og bruk av ulike påtalevedtak</i>	398
8.3.2	<i>Særlig om løfter og tilslagn om straffereduksjon</i>	400
8.3.2.1	<i>Tilsagn om straffepåstand for domstolene</i>	400
8.3.2.2	<i>Tilsagn om straffereduksjon ved forelegg og tilståelsesdom</i>	403
8.4	Noen særlige tilfeller	405

KAPITTEL 9 Iverksetting og avslutning av etterforskning.	
Beslutningsansvar og ledelse	407
1 Innledning og hovedregel om avgjørelsesmyndigheten	407
2 Grunnlaget for beslutningen om iverksetting av etterforskning	408
2.1 Etterforskning forutsetter «rimelig grunn til å undersøke»	408
2.2 Det faktiske grunnlaget for å beslutte etterforskning	410
2.3 Nærmere om bestemmelsens virkeområde	413
2.4 Undersøkelsessak – «rimelig grunn til å undersøke ...»?	415
3 Påtalemyndighetens etterforskningsansvar og -ledelse	417
3.1 Etterforskningsansvar og -ledelse	417
3.2 Kvalitetskrav til etterforskingen	421
3.2.1 Krav til høy kvalitet i lov og instruks	421
3.2.2 Normering i påtaleinstruksen – etterforskningsbegrensninger i bagatellsaker, tilståelsessaker og «ettårssakene»	424
3.3 Kort om frister under etterforskingen	424
3.4 Noen begrensninger i påtalekompetansen under etterforskingen	425
4 Etterforskningens avslutning – henleggelsesbeslutninger og -begrunnelser	427
4.1 Henleggelsesbeslutningene	427
4.2 Henleggelsesbegrunnelsene	429
4.2.1 Oversikt	429
4.2.2 Henleggeler av bevisrunner – strpl. § 62 a andre ledd	431
4.2.3 Henleggelse fordi «forfølgning ikke er i det offentliges interesse» – strpl. § 62 a tredje ledd	431
4.2.3.1 Noen utgangspunkter	431
4.2.3.2 De viktigste elementene i henleggelsesvurderingen etter strpl. § 62 a tredje ledd	432
4.2.4 Henleggeler av kapasitetsrunner	437
4.2.5 Henleggeler av hensiktmessighetsrunner	441
4.2.6 Henleggeler av andre lovbestemte grunner	441
4.2.6.1 Overføring til administrativ forfølgning og sanksjon – strpl. § 71 c	441
4.2.6.2 Henleggelse av beskyttelsesrunner	444
4.2.7 Henleggelsesbeslutninger og forholdet til andre former for begrensninger i straffeforfølgningen	445
5 Bruk av tvangsmidler. Etterforskning i utlandet	446
5.1 Bruk av tvangsmidler under etterforskingen	446
5.2 Etterforskning i utlandet – en kort oversikt	452
5.2.1 Innledning	452

5.2.2	<i>Nordisk samarbeid</i>	454
5.2.2.1	<i>Arrestordren – pågripelse og utlevering</i>	454
5.2.2.2	<i>Etterforskningsskritt og bevissikring</i>	455
5.2.3	<i>Europeisk samarbeid</i>	455
5.2.3.1	<i>Utlevering, Europeisk arrestordre</i>	455
5.2.3.2	<i>Etterforskningsskritt og bevissikring</i>	456
6	Handlingsrom for prioriteringer i og under etterforskning	457
6.1	Prioritering ved iverksetting av etterforskning.....	457
6.2	Politiets og påtalemyndighetens «handleplikt» og «etterforskningsplikt»	459
6.2.1	<i>Handleplikter og etterforskningens begrensninger adganger til å prioritere</i>	459
6.2.2	<i>Pliktsbjekt og beslutningsansvar</i>	461
6.3	Prioritering og begrensninger i etterforskningen i pågående saker «tilskjæring»)	464
6.4	Avslutning	467
	Kilder	469
	Litteratur	469
	Lover og forskrifter	489
	Domsregister	517